

Parlo en la meva llengua o en la teva?

Una proposta per a mesurar i analitzar l'acomodació comunicativa en converses de Whatsapp

Marc Nadal Ferret

Treball final de grau en Llengua i Literatura Catalanes

Universitat Oberta de Catalunya

Barcelona, maig de 2021

Director: Natxo Sorolla Vidal

Agraïments

Per a l'elaboració d'aquest treball he d'agrair de manera especial el suport i col·laboració d'Òscar-Adrià Ibáñez: per haver facilitat el contacte amb els diferents participants dels xats de Whatsapp que s'han analitzat, per l'interès que compartim en les qüestions de llengua i societat, i per l'amistat i comparatge que ha unit les nostres vides.

També voldria agrair al director d'aquest treball, el dr. Natxo Sorolla, l'atenció que m'ha dedicat i el suport que m'ha ofert. Enmig de la pandèmia i d'un curs acadèmic intens per a tots, sempre ha trobat temps per a resoldre qüestions, m'ha suggerit temes interessants, i ha escoltat amb interès i crítica constructiva tot el que jo proposava. Hem tingut discussions ben fructíferes sobre la llengua, l'estadística, els mètodes quantitativs i qualitativs... i, en definitiva, he gaudit molt amb el seu mestratge.

Abstract

La llengua catalana coexisteix amb altres llengües (sobretot el castellà). Alguns sociolingüistes de l'àmbit catalanòfon, com Aracil o Ninyoles, han descrit aquesta coexistència mitjançant la teoria del conflicte, segons la qual la comunitat lingüística catalanòfona està minoritzada, això és, les estructures de poder li han imposat una llengua aliena.

D'altra banda, la Teoria de l'Acomodació Comunicativa forneix un marc teòric psicolingüístic robust per a l'estudi d'aquest tipus de minorització, i ja s'ha aplicat en estudis de xarxes socials, on revela sovint relacions de poder. Així, analitzant la tria lingüística de català o castellà, estudiarem diversos grups de conversa a Whatsapp, en diferents àmbits i nivells de formalitat (associacions de famílies d'una escola, pares i mares d'una classe, amics d'un club esportiu) del barri de Sants (Barcelona) i determinarem com els parlants mantenen llur llengua, o convergeixen a la llengua de l'altra persona. L'objectiu fonamental d'aquest treball és aplicar aquestes dues eines –l'acomodació comunicativa i les teories del conflicte respecte la minorització del català– a casos concrets de converses amb un format i unes normes diferents (xats de Whatsapp), i desenvolupar unes eines que permetin detectar, mesurar i analitzar aquesta convergència.

En aquesta anàlisi es relacionaran els comportaments personals en petits grups (micro) amb la situació social global del català (macro), en contextos diferents i en un format emergent. Es constatarà la validesa de la teoria de l'acomodació comunicativa per a aplicar-se en estudis empírics de converses de Whatsapp, i ens permetrà albirar hipòtesis sobre com les diferències de tria lingüística i acomodació poden dependre de la composició lingüística del grup, així com també de la vitalitat etnolingüística del català en diferents àmbits.

Paraules clau: tria lingüística
sociolingüística

teoria del conflicte
psicolingüística

CAT
xarxes socials

Índex

Introducció.....	3
Marc teòric	3
Panorama general de la sociolingüística.....	3
Sociolingüística catalana.....	4
Teoria de l'acomodació comunicativa.....	6
Vitalitat etnolingüística i identitat social.....	9
Interaccions en grups socials.....	10
Objectius.....	12
Metodologia	13
Què esperem trobar?.....	14
Composició i característiques de les converses.....	16
Detecció de llengua i convergència	17
Resultats i anàlisi.....	20
Tries lingüístiques i convergència	20
Càlcul de la covariància	21
Casualitat o acomodació?.....	23
Sentit de l'acomodació lingüística	27
Anàlisi qualitativa de les converses	30
Conclusions.....	36
Bibliografia	38
Llibres i articles	38
Pàgines web	40
Documents jurídics	40

Índex de taules

Taula 1. Composició de les converses de Whatsapp.....	16
Taula 2. Exemple dels valors que prenen les variables en una conversa real	19
Taula 3. Percentatges de llengua i convergència en cada conversa	20
Taula 4. Llengua i convergència de les converses: mitjana i covariància	22
Taula 5. Comparació entre la convergència esperada i la trobada empíricament.....	26
Taula 6. Diferència entre la convergència esperada a priori i la trobada empíricament en les diferents converses.....	28

Introducció

Marc teòric

Panorama general de la sociolingüística

Hom considera que l'instant inaugural de la lingüística moderna és la publicació pòstuma, el 1916, del *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure (Boix i Vila, 1998: 11-48). Entre les aportacions de Saussure, cal destacar la distinció entre *llengua* i *parla*. La *llengua* és l'ens col·lectiu, supraindividual i homogeni que tenen tots els parlants, mentre que la *parla* és l'execució individual d'actes comunicatius en una llengua. D'ençà aquest moment, la lingüística centraria els seus esforços en models més aviat teòrics i formals de les varietats estàndards i escrites de les *llengües* de cultura (Boix i Vila, 1998: 11-48). La irrupció de la lingüística generativista, amb el treball de Noam Chomsky, que plantejava l'existència d'estructures innates universals, contribuí encara més a l'estudi de models abstractes, de manera que l'anàlisi empírica de la *parla* quedà més oblidada, amb tot el que implica: accents, dialectes, manlleus, lèxic col·loquial, frases fetes... i, en definitiva, l'existència d'un context social.

Hom podria situar l'inici de la sociolingüística quan Uriel Weinrich publicà l'obra *Languages in contact* l'any 1953, en la qual s'establiren les bases de l'estudi social del contacte entre llengües. També a mitjan segle XX, William Labov inicià el corrent d'estudi anomenat *variacionisme*, tot potenciant la concepció més social de la llengua, amb l'estudi sistemàtic de com algunes variables lingüístiques –és a dir, trets lingüístics de tipus fonètic, sintàctic, morfològic...– depenien de factors socials (origen, classe social, gènere...).

D'ençà el treball de Labov, la recerca en lingüística copsà la importància d'estudiar la llengua en relació al seu context social, però els enfocaments són diferents. El mateix Labov considerava que la seva obra era part de la lingüística, però matisava que es tractava d'una lingüística *realista socialment*, en el benentès que l'estudi

d'una llengua resulta incomprendible si no es té en compte el context en el qual es desenvolupa. D'altra banda, altres teòrics preferien circumscriure la lingüística a l'estudi dels models abstractes i formals, independents del context social.

Per l'altre cantó, trobem estudiosos del component social de la llengua que emmarcaven aquesta subdisciplina en les ciències socials, com la sociologia o l'etnologia. En aquesta línia trobem Joshua Fishman, que es considera un dels fundadors de la sociologia de la llengua, i que publicà nombrosos treballs sobre multilingüisme, planificació lingüística i revernacularització lingüística, aplicades sobretot a l'índex. Fou un dels investigadors que més influïren en els iniciadors de la sociolingüística catalana.¹

Aquestes tradicions apareixen a la proposta de Boix i Vila (1998) sobre els tres pols de la sociolingüística, per a referir-se als enfocaments que pot prendre aquesta disciplina. D'una banda, el pol lingüístic (estructural), centrat en l'estudi de les *variacions*, això és, de com una variable lingüística depèn de factors socials. D'altra banda, un pol sociològic (col·lectiu), basat en la dimensió col·lectiva de la llengua, on s'hi tenen en compte la política, el dret, la demografia, etc. Finalment, el pol psicològic (individual), que, entre d'altres, s'ocupa de l'estudi de les ideologies i actituds, i de la psicolingüística social en general.

Sociolingüística catalana

Hom es referirà a la sociolingüística catalana com la recerca en qüestions de llengua i societat que es duu a terme per als cas concret de la llengua catalana. Aquesta recerca naix durant la segona meitat del segle XX, en un període on s'estan duent a terme polítiques de planificació i recuperació del català. Aquesta situació propicià que temes com la normativització, la política i planificació lingüística, l'establiment d'un estàndard i la relació amb les varietats dialectals, les dinàmiques de les llengües en contacte, els fenòmens migratoris, la funció de l'ensenyament...

¹ Aquests enfocaments diferents, procedents de la lingüística i de la sociologia, convergiren oficialment en el naixement del terme *sociolingüística* l'any 1964, quan una desena d'acadèmics i especialistes d'aquestes àrees es trobaren en el *Summer Linguistic Institute*.

despertessin força interès en els estudiosos. A més, la situació de minorització de la llengua catalana propicia que hi sigui força present la noció de *conflicte* en la interpretació de la vida social, a diferència d'altres escoles més consensualistes (Boix i Vila:1998).

Durant els anys 60 del segle XX, amb els territoris de parla catalana sotmesos a les polítiques del franquisme, i immersos en un procés d'arribada massiva d'immigrants castellanoparlants, en els debats dels cercles contraris al règim emergeix un debat sobre la qüestió de la llengua. En aquest context, cal destacar els treballs d'Aracil i Ninyoles, des de València, i de Vallverdú, des de Barcelona.

Lluís Vicent Aracil (València, 1941) era força partidari de separar la lingüística estructural de l'estudi social de la llengua. Entre les seves idees més importants hi havia la denúncia del concepte *bilingüisme* a València com a pretext per a atorgar un status de presumible igualtat entre català i castellà. El seu enfocament està amarat del concepte de *conflicte lingüístic*, en el qual dues llengües competeixen per unes mateixes funcions socials, i que apareixeria lligat al *conflicte social*.

Rafael Lluís Ninyoles (València 1943-2019), adoptà completament aquesta visió de conflicte social, en part imbuïda per les tesis marxistes en el camp de la ciència social. En paraules de Ninyoles (1989):

«En parlar de *conflicte lingüístic* tractem, doncs, d'un cas específic de conflicte social en el qual les diferències idiomàtiques poden convertir-se en símbol fonamental d'oposició política. Per bé que no sempre, el fenomen sol coincidir amb diferències de classe i d'estatus.»

Ninyoles divulgà aquesta visió del conflicte, tot difonent el concepte de diglòssia proposat per Fishman (1972), això és, una situació social en què dues varietats lingüístiques (tant si són llengües independents com si són variants d'una llengua) adoptaven diferents funcions: així, una varietat té més prestigi o poder que l'altra, i diferenciava aquest fenomen (social, col·lectiu) del bilingüisme, que era la capacitat individual de parlar dues llengües. La diferència és que, per a Fishman, és possible (i fins i tot desitjable) que dues llengües convisquin amb diglòssia; mentre que per a Ninyoles, no: per substitució o normalització, una de les dues acaba desapareixent.

D'altra banda, a Barcelona destacà Francesc Vallverdú (Barcelona, 1935-2014). La concepció de diglòssia que mostrà Ninyoles implicava, a la llarga, la desaparició de la llengua minoritzada. Vallverdú no veia tan clara la definició de diglòssia en el cas català, si més no al Principat, i pensava que una situació de diglòssia estable era possible (Sorolla, 2014:87; 2016:26); tanmateix, per bé que d'una manera més consensualista i matisada, també participava de la visió sociolingüística del conflicte.

En qualsevol cas, tant si hom adopta la visió més *consensualista* com la més *conflictivista*, ambdós corrents cataloguen la situació del català a Catalunya és de llengua minoritzada. Això significa que les estructures de poder (econòmic i polític) li han imposat una llengua aliena (Sorolla, 2016:26). Des d'un punt de vista jurídic, l'article 3.1 de la Constitució Espanyola estableix: "El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la". Quant a les altres llengües oficials, l'article 3.2 diu: "Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts". En el cas de Catalunya, l'article 6 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya estableix que el català és llengua pròpia de Catalunya, i que els ciutadans tenen el dret i deure de conèixer-la. Tanmateix, la sentència del Tribunal Constitucional de matisa que aquest deure és tan sols una presumpció *ex lege*, que ha de cedir davant l'aplicació d'altres drets. Així, ja es parteix d'un marc jurídic asimètric, on el castellà té un status preferent: el deure de conèixer-lo és inexcusable.

Teoria de l'acomodació comunicativa

Una de les teories més destacades del pol psicològic és la teoria de l'acomodació de la comunicació, de Giles (Dragojevic *et al.*, 2016). La teoria de l'acomodació de la comunicació (coneguda per les sigles en anglès, CAT: *Communication Accommodation Theory*) parteix de la premissa que la comunicació no només té com a propòsit transmetre una determinada informació denotativa. El punt clau de la CAT és l'enfocament psicològic: la tria lingüística del parlant dependrà de factors psicològics com el caràcter, la voluntat d'agradar l'altra persona, de cercar

acceptació en el grup, la necessitat de resoldre conflictes o d'aconseguir alguna cosa de l'altri, de marcar-ne la identitat compartida o diferenciada... Aquestes tries poden ser conscients o inconscients, i dependrà en certa mesura de factors individuals, que lògicament s'entrellacen en un teixit social on les persones volen crear i mantenir identitats personals i socials.

La CAT proposa que els parlants aborden les interaccions amb una **orientació inicial**, que depèn d'experiències interpersonals i intergrupals prèvies, així com del context sociocultural. Durant la interacció, els parlants ajusten la seva conducta comunicativa segons l'avaluació que fan de les característiques comunicatives dels altres interlocutors, així com del propi desig d'establir i mantenir una identitat social positiva.

Segons la CAT (Dragojevic *et al.*, 2016) les estratègies possibles són la convergència, la divergència i el manteniment. **Convergir** implica ajustar les conductes comunicatives per a assemblar-se a les dels altres. **Divergir** es refereix a ajustar les conductes comunicatives per a accentuar les diferències comunicatives amb els altres. **Mantenir-se** significa comportar-se d'una mateixa manera de forma sostinguda, sense ajustar-se a la conducta dels altres.

La convergència –també anomenada acomodació– i divergència poden aparèixer en contextos diferents, i respondre a motivacions diverses. D'una banda, poden aparèixer en contextos amb diferències de classe, o jeràrquiques. Si hom s'adapta a un registre més prestigiós davant d'algú jeràrquicament superior, parlem de convergència ascendent, mentre que el canvi cap a una varietat menys prestigiosa s'anomena convergència descendent. Quan s'emfasitza el propi accent menys prestigiós davant d'algú de classe més alta, es parla de divergència descendent; o de divergència ascendent a l'inrevés (emfasitzar la pròpia varietat, més prestigiosa).

El mecanisme de l'acomodació és complex: Dragojevic *et al.* diferencien si la convergència és unimodal, o sigui, que es dona en un sol aspecte (per exemple, l'accent) o multimodal, és a dir, si implica diferents aspectes (accent, postura, temes de conversa...). És més, poden coexistir convergències i divergències (per exemple, convergir en el registre però divergir en la varietat dialectal).

Autors com Thakerar *et al.* (1982) diferencien entre l'acomodació psicològica i lingüística. La primera ateny els motius i intencions per a convergir o no, mentre la segona fa referència a la conducta manifestada a la pràctica. Per exemple, parlants de llengües diferents poden trobar-se emprant cadascú la llengua de l'interlocutor. Psicològicament, hi ha una voluntat comuna d'acostar-se a l'altre; tanmateix, a la pràctica, s'observa una divergència: cadascú parla una llengua diferent (la de l'altre). Una altra classificació que establiren aquests autors fou entre l'acomodació objectiva i subjectiva. L'acomodació objectiva fa referència als canvis observables en la conducta del parlant que l'acosten o allunyen de l'interlocutor, mentre que l'acomodació subjectiva contempla les percepcions que té el parlant i l'interlocutor sobre si la conducta és convergent o divergent.

La CAT planteja dues possibles motivacions per a l'ajustament: l'afectiva i la cognitiva, mútuament compatibles. L'afectiva es relaciona amb la voluntat d'agradar als altres i de construir una identitat pròpia, mentre la cognitiva té a veure amb la voluntat que el missatge arribi.

Si hom considera la motivació afectiva, l'estratègia convergent pot respondre a la voluntat de guanyar estatus i aprovació social, per a generar afinitat i agradar als altres. Anàlogament una estratègia divergent podria estar motivada per la voluntat d'emfasitzar la diferenciació de l'interlocutor com un mitjà per a reforçar positivament la pròpia identitat social.

Si hom considera la motivació cognitiva, una estratègia convergent pot estar motivada per a facilitar la comprensió i millorar l'eficiència comunicativa. Un parlant de català competent en castellà podria adoptar aquesta llengua si percep que això facilita la comprensió a l'interlocutor. A l'inrevés, una estratègia divergent pot servir, per exemple, per a ajudar a un parlant a millorar la seva competència: així, continuant amb l'exemple anterior, un parlant de català competent en castellà podria no canviar de llengua per tal d'acostumar l'interlocutor a entendre-la.

La classificació de les convergències i divergències és complexa: varia segons la percepció mútua i del context. Com s'ha dit, depèn generalment d'una orientació inicial: objectius, creences, predisposicions, relacions interpersonals entre membres del grup, context sociocultural previ... Aquestes estratègies acaben formant part

dels usos i costums de la societat, per tant, al final, també caldrà valorar les estratègies de convergència o divergència segons aquest factor cultural.

Vitalitat etnolingüística i identitat social

En aquest punt, caldria definir el concepte de *vitalitat etnolingüística*, encunyat per Giles, Bourhis i Taylor (1977). La vitalitat etnolingüística seria el conjunt d'elements que permetrien predir el manteniment o substitució d'una llengua.

Alguns d'aquests elements s'emmarcarien en l'estatus de la llengua. En aquest sentit, Giles *et al.* mencionen en primer lloc els aspectes econòmics, això és, el control o poder econòmic que té aquella minoria lingüística. D'altra banda, i molt relacionat amb l'anterior, hi hauria el prestigi social, és a dir, el grau d'autoestima que els membres d'aquell grup lingüístic tenen pel fet de pertànyer-hi. Una altra variable a tenir en compte és l'estatus sociohistòric: la lluita d'una comunitat per la seva llengua (independentment dels resultats) se sol percebre entre els propis membres com un símbol mobilitzador. Finalment, el prestigi que té aquella llengua entre els membres de fora de la comunitat també és un factor rellevant.

La vitalitat etnolingüística depèn també de factors demogràfics: més enllà del nombre absolut de parlants, hi influeix la concentració o dispersió dels parlants al llarg del territori, l'endogàmia o exogàmia, la natalitat, les migracions... Finalment, el suport institucional també és un factor molt important que condiciona aquesta vitalitat.

Arribats aquí, cal esmentar la idea de la teoria de la identitat social, de Tajfel. Tajfel (1983:196, apud Boix 1993:89) afirma:

«Un grup social pot realitzar la seva funció de protecció de la identitat social dels seus membres, sols si se les compon per mantenir la seva distinció valorada positivament enfront d'altres grups socials significatius».

Aquest factor d'identitat de grup explicaria els canvis dels individus quan interactuen amb membres de dins i de fora del propi grup, i incentivaria la divergència lingüística per a reforçar la identitat pròpia. Segons Sorolla (2016;20):

«Les interaccions es podien posicionar en un eix de dos pols, en què d'una banda se situaven les relacions d'amistat consolidades, i de l'altra les interaccions estructurades a partir de relacions exogrupal, com la interacció entre dos caps de govern. En les primeres privilegiava el factor personal, en les segones, el grupal. Entre estos dos pols es podia trobar una multitud de relacions que tenien major o menor volum del factor interpersonal o del factor exogrupal»

Interaccions en grups socials

Danescu-Niculescu-Mizil *et al.* (2012) van publicar un estudi sobre la influència de les relacions de poder en convergència lingüística. Els autors assumiren que, en un diàleg on una persona A s'adreça a una altra B, i B respon a A, en la resposta de B a A hi ha una probabilitat d'imitar o reproduir alguna variable lingüística que s'hagi trobat en l'oració inicial d'A a B (convergència). Aquesta probabilitat de convergència augmenta si A té més poder que B, i disminueix en cas contrari; tanmateix, els autors constataren que també hi ha alguna altre factor com ara el caràcter o sociabilitat d'una persona.

Danescu-Niculescu-Mizil *et al.* prengueren diferents variables lingüístiques (articles, verbs auxiliars, pronoms, preposicions...) i en feren un estudi quantitatiu. La mostra foren un conjunt pàgines de discussió de Wikipedia on hi intervenien usuaris i administradors (aquests darrers, amb més poder) i transcripcions de converses al Tribunal Suprem dels Estats Units entre advocats i jutges (aquests darrers, amb més poder). A partir d'un gran volum de dades, els autors van computar la convergència lingüística amb una variable que anomenaren *coordinació* com la diferència entre: la probabilitat (incidència) d'ús d'una variable lingüística davant de l'interlocutor (per exemple, la freqüència amb què un usuari reproduïx un adverb

concret) i la probabilitat que aquella persona empri aquell adverbi, independentment de l'interlocutor.

Per al cas de les converses al Tribunal Suprem, l'estudi corrobora la hipòtesi de partida: els advocats coordinen (convergeixen) més que els jutges. És més, l'estudi diferencia els jutges que acabaren sentenciant a favor (favorables) o en contra dels advocats (desfavorables) i observaren que els advocats que s'adreçaven a un jutge desfavorable havien mostrat un nivell de coordinació més gran; per contra, els jutges favorables convergien més als advocats que no pas els jutges desfavorables. L'estudi palesa una diferència de gènere important: les advocades dones convergien molt més als jutges que no pas els advocats homes. A l'inrevés, quan era el jutge qui parlava, convergia molt més cap a advocats homes que cap a advocades dones. Això podria ser conseqüència de les diferències culturals que associen sexe masculí a poder, i la posició encara subalterna de les dones en les societats occidentals, encara que hi podria haver algun altre factor.

Quant a les interaccions en la pàgina de discussió de la Wikipedia, quan hom s'adreçava a un administrador mostraven un nivell de convergència més alt. Tanmateix, els administradors tendien a mostrar més convergència que els que no ho eren quan s'expressaven. Els autors conjecturen que podria tractar-se d'una característica personal (qui és administrador de Wikipedia té un tarannà més servicial?). Tanmateix, analitzen uns mateixos administradors abans de ser-ho, i després d'esdevenir-ne, i constaten que mostren menys convergència un cop són administradors que abans de ser-ho.

Un estudi publicat l'any anterior per alguns d'aquests autors (Danescu-Niculescu-Mizil *et al.*, 2011) analitzà l'acomodació a l'estil en converses a Twitter. Classificant les paraules seguint el mètode LIWC (Linguistic Inquire World Count, amb categories com Articles, Certesa, Discrepància, Negació, Quantificador...), a partir de la incidència entre tuits totals, computaven la probabilitat que aquella categoria aparegués en converses entre aquells usuaris quan un dels dos l'havia emprada en el tuit anterior, i també la probabilitat general que aquells usuaris empressin aquella categoria estilística. La diferència entre aquestes probabilitats és una manera de mesurar la l'acomodació lingüística: si és positiva, parlem de convergència; si és negativa, parlem de divergència; si és 0, no hi ha acomodació.

Els autors trobaren convergència per a la majoria de categories estilístiques, fet que portà a la conclusió principal: l'acomodació és un fenomen robust, observable i mesurable. Tanmateix, l'acomodació variava força d'una categoria a una altra, la qual cosa revela que l'acomodació és un fenomen complex. Pel que fa la diferència d'acomodació segons el poder, intentaren correlacionar la convergència amb variables que podrien relacionar-se amb l'estatus com ara el nombre de seguidors, seguits, nombre de publicacions diàries, temps d'ençà la creació del compte i existència de pàgina web. Tanmateix, el resultat fou que cap d'aquestes variables es correlacionava gaire amb la convergència.

En el cas de les converses de Whatsapp, aquestes s'han estudiat com una comunicació a mig camí entre l'oralitat i la llengua escrita (Bach, C. i Costa, J., 2020): caldrà analitzar si també s'hi troba convergència.

Objectius

Partint de tot aquest marc teòric, ens plantejem una qüestió. Hem explicat com alguns autors sostenen que, en termes sociològics, la situació del català és de conflicte respecte el castellà, perquè ambdues comunitats lingüístiques (catalanoparlants i castellanoparlants) pugnen per un mateix espai simbòlic i comunicatiu.

Com s'ha assenyalat adés, Aracil i Ninyoles posen el focus en el factor *poder*, mentre que l'enfocament psicolingüístic de Giles el posa en la *negociació entre individus*. Caldrà trobar una manera de conjuminar ambdues perspectives.

També hem vist que la vitalitat etnolingüística, és a dir, la força de comunitat per a mantenir la pròpia llengua, depèn en bona mesura del recolzament d'aquella llengua per part de les institucions.

Partint d'aquest preàmbul, el propòsit del present treball és adoptar les eines del marc teòric que ens proporciona la CAT per a identificar i analitzar conductes d'acomodació en el context sociolingüístic de la llengua catalana.

El treball que ens proposem tindrà també com a valor afegit l'anàlisi de converses en xats de Whatsapp, que és un format emergent, en el qual caldrà veure fins a quin es pot aplicar correctament aquest marc teòric.

Ras i curt, les preguntes que voldríem poder respondre, o si més no abordar, en aquest treball, serien les següents:

- Els catalanoparlants habituals convergeixen al castellà quan es parla castellà en una conversa de Whatsapp? I a l'inrevés?
- Si és així, depèn de la composició (percentatge de catalanoparlants) del grup de conversa? Depèn del context, o dels vincles institucionals?

Per a aquesta tasca, ens proposem els següents objectius:

- Identificar situacions de convergència i divergència lingüística en la tria lingüística entre català i castellà, en diferents grups de converses de Whatsapp.
- Desenvolupar eines quantitatives que ens permetin relacionar l'ús de la llengua amb l'acomodació lingüística.
- Analitzar el sentit de les convergències i divergències, tot considerant la composició lingüística del xat, el context i la vitalitat etnolingüística.
- Aplicar l'enfocament psicosocial de la llengua que forneix la CAT a un format relativament recent –com és el xat de Whatsapp– en el marc de la teoria del conflicte, força en boga en l'àmbit catalanòfon.

Metodologia

Centrarem l'estudi en quatre xats de Whatsapp amb participants residents al barri de Sants, a Barcelona. S'analitzaran les converses en: un grup de Whatsapp de l'Associació de Famílies de l'Alumnat (AFA) d'una escola d'educació infantil del barri, un grup de Whatsapp dels pares i mares d'una classe d'educació infantil d'aquella escola, i un tercer grup de Whatsapp de famílies interessades en les

jornades de portes obertes de l'escola. Finalment, fora de l'àmbit escolar, analitzarem una conversa d'un equip esportiu *amateur*.

Els participants d'aquests xats han estat informats que part d'aquelles converses serà analitzada amb finalitats acadèmiques. Els noms –i qualsevol altra dada personal– han estat modificats. Cal tenir en compte que la tria de les converses no ha estat una qüestió fàcil. Aquesta recerca s'ha dut a terme durant la pandèmia de covid-19², i en bona part amb restriccions de trobades i mobilitat, enmig d'un estat d'alarma; de manera que les converses de Whatsapp era un dels pocs recursos a mà. Amb totes aquestes dificultats, cal tenir en compte que la selecció de converses només és representativa d'una petita part de la realitat. Si més no, entenem que el valor del treball que presentem és l'aplicació d'unes eines i d'un marc teòric a un context sociolingüístic real, i això se satisfà amb escriure.

Què esperem trobar?

A partir del nostre enfocament, partim de dues hipòtesis. D'una banda, la situació minoritzada del català empeny els seus parlants a convergir cap al castellà quan troben un interlocutor castellanoparlant. D'altra banda, ens trobem en un context on la institucionalització (escola) i cert posicionament d'implicació política i associativa (l'AFA), sumat al prestigi que pot tenir el català (tant per membres de la comunitat com per membres de fora de la comunitat catalanoparlant) pot fer que hi hagi tendència a convergir al català. Així, podem conjecturar que aquestes convergències estaran matisades pel que sosté la CAT: quan hom vol *apropar-se* a l'interlocutor, tendeix a convergir-hi, i que quan apareix un conflicte, tendeix a divergir-ne.

Un cop identificades i classificades les llengües de les diferents intervencions, caldrà detectar situacions de convergència lingüística. Una vegada detectades, caldrà determinar si hi ha una comunitat (catalanòfons o castellanòfons) que convergeix

² Declarada l'11 de març de 2020, i encara activa en el moment de presentar aquest treball a maig de 2021

més que l'altra, i fins a quin punt aquesta conducta és mesurable. Malgrat que aquest treball no és un estudi comparatiu, el fet de tenir converses diferents permetrà aplicar les teories descrites a contextos diferents, i tal vegada, poder traçar algun paral·lelisme o explicar alguna diferència.

A Catalunya, la Llei Catalana d'Educació (Llei 12/2009) estableix, a l'article 11, que *el català, com a llengua pròpia de Catalunya, és la llengua normalment emprada com a llengua vehicular i d'aprenentatge del sistema educatiu*. Giles et al. (1977) consideren que la vitalitat etnolingüística depèn de factors econòmics i socials, de factors demogràfics i també del suport institucional i relacions de poder.³ D'aquesta manera, les converses de l'àmbit escolar seran representatives d'aquestes relacions de poder: d'una banda, del poder institucional de l'administració pública catalana – de forma més directa en la junta de l'AFA, que és una entitat formalment constituïda, i de forma menys directa en xats de famílies que participen en unes portes obertes o en una classe d'educació infantil– i, de l'altra, de tot el poder institucional, demogràfic i econòmic que empara l'ús del castellà.

D'altra banda, al xat del club esportiu, amb finalitats més lúdiques, no hi ha l'empara legal i institucional de l'administració catalana, de manera que pot ser representatiu d'unes relacions de poder més desfavorables al català.

De fet, un precedent interessant el podem tenir en l'estudi de Galindo i Vila (2009), on identificaren la llengua d'ús al pati de diferents centres educatius amb diferents proporcions de catalanoparlants i castellanoparlants de llengua inicial. Observaren que en els centres amb menys d'un 30% de catalanoparlants inicials, el 93,9% dels torns de parla eren en castellà. Entre el 30 % i el 70% de catalanoparlants, el 68,8% de converses eren en castellà, i a partir del llindar de més del 70% de catalanoparlants, el 81,8% de les converses eren en català. Això assenyala dues coses: d'una banda, **la tendència a adaptar-se a la llengua majoritària** (un exemple de convergència lingüística). De l'altra, **l'asimetria entre el català i el castellà**: fa falta més d'un 70% de població catalanoparlant perquè la llengua hegemònica fos el català.

³ Veure *Poder* (Viquipèdia). [https://ca.wikipedia.org/wiki/Poder_\(sociologia\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Poder_(sociologia)).

Composició i característiques de les converses

A la **Taula 1** es recullen les diferents converses de Whatsapp, segons el nombre d'intervencions. També hi hem inclòs el nombre de participants que hagin generat, com a mínim, el 95% de les intervencions. Aquest tall és una manera de proporcionar informació sobre quantes persones realment formen part de la conversa. En alguns xats podem trobar moltes persones que han estat incloses al grup de Whatsapp i hi han fet una única intervenció de cortesia, de manera que és poc útil comptar-los com a participants.

Conversa	Núm. Total d'Intervencions	Participants >95%
AFA escola	2703	20
Portes obertes	2507	51
Classe d'educació infantil	2444	23
Club esportiu	247	27

Taula 1. Composició de les converses de Whatsapp

La primera precaució que cal tenir és que les converses no són directament comparables, atès que la majoria de participants són diferents, i el volum d'intervencions canvia molt, sobretot en el cas del club esportiu. Cal advertir, emperò, que en aquest treball no es pretén fer un estudi comparatiu, sinó aplicar un marc teòric a situacions diferents, per tal de proposar un mètode d'anàlisi de la convergència lingüística en interaccions per xarxes socials.

Cal destacar que, a l'hora de tractar les converses, no s'han comptabilitzat les intervencions consecutives d'un mateix participant. Per exemple, de vegades apareixen dos o tres missatges seguits d'un mateix usuari, que comunicativament podrien considerar-se com una única intervenció. Així, aquests missatges es comptabilitzen un sol cop. Si no fos així, de cara a l'anàlisi de la convergència, estaríem comptant com convergent el simple fet que un participant enviés dos missatges seguits en la mateixa llengua: així, evitem aquest biaix. En cas que un mateix interlocutor canviés de llengua en missatges consecutius, aquest canvi no es comptabilitzaria: només es tindria en compte la primera intervenció.

Li Wei (2000) diferencia la tria lingüística, és a dir, l'elecció en l'ús d'una o una altra llengua en una comunitat bilingüe, de l'alternança de codi (*code-switching*), que és un fenomen més complex, en el qual parlants bilingües, amb el mateix bagatge lingüístic, canvien d'una llengua a l'altra durant la conversa. Així doncs, el treball que presentem no considera les alternances de codi, només les tries lingüístiques. Seria una qüestió interessant per a abordar en futures recerques.

Detecció de llengua i convergència

Per començar, la primera variable que volem identificar és la *llengua*. Amb l'objectiu de detectar les llengües de les converses hem emprat la funció detector de llengua de Google Sheets⁴. Les llengües tractades en aquestes converses són en català i castellà, i la resta les agrupem en altres no identificades. Les no identificades solen ser icones de Whatsapp, imatges, o frases amb moltes errades tipogràfiques... Però també deteccions errònies d'altres llengües, com el romanès. Revisant manualment la detecció amb exemples seleccionats a l'atzar, es constata que el funcionament del detector és acceptable i correcte. Malgrat que s'hi troben algunes intervencions mal detectades, aquestes són escasses, i res fa pensar que aquests errors introdueixin cap biaix, podem assumir que es distribueixen aleatòriament.

Ens proposem analitzar la relació que hi ha entre la tria lingüística (català o castellà) i si aquesta tria s'adapta a l'interlocutor o en divergeix (convergència). Per tant, en primer lloc, caldrà quantificar les variables *llengua* i *convergència*.

Per a quantificar la variable llengua, hem establert un sistema segons el qual una intervenció en castellà té un valor de -1 , en català, de $+1$, i en les llengües no identificades, 0 (el signe positiu o negatiu associat a una o altra llengua és arbitrari i no pretén introduir cap valoració subjectiva, perquè haurien pogut invertir-se sense canviar els resultats). De cara a mesurar la convergència, establim un valor numèric, que es calcula com la multiplicació de la llengua de la intervenció (-1 , 0 o $+1$) per la de la intervenció immediatament anterior. Així, si una intervenció és en català ($+1$) i

⁴ Google Sheets és un programa de fulls de càlcul inclòs com a part de la suite gratuïta Google Docs Editor, que ofereix Google

la immediatament anterior també (+1), el valor de la nova variable *convergència* serà positiva ($1 \cdot 1 = 1$). Si la intervenció és en castellà (-1) i la immediatament anterior també (-1), la convergència serà $(-1) \cdot (-1) = +1$, també positiva. Però si el missatge és en català i respon a un en castellà, o viceversa, la convergència serà el producte d'un negatiu per un positiu, o sigui que serà negativa. Per últim, un valor de 0 implica que aquell missatge o bé no està en cap llengua identificable (potser és una emoticona o una imatge) o respon a un missatge en llengua no tractada, de manera que no podem establir convergència positiva o negativa.

Per tal d'aclarir una mica aquest sistema de quantificació, a la **Taula 2** es mostra un exemple d'un fragment del xat del grup de la famílies de la classe d'educació infantil, on hi ha diferents usos de llengua i de convergència, i es mostra com es quantifica cada intervenció. Cal notar que que la primera intervenció (de Carlota) no té definida la convergència, perquè per saber si una intervenció s'acomoda al parlant, cal saber la llengua de la intervenció anterior. En les altres, si la intervenció és en català hi apareix un 1; si és en castellà, un -1; i si no està identificada, un 0. Pel que respecta a la convergència, hi trobem un 1 si la intervenció està en la mateixa llengua que l'anterior; un -1 si és diferent; i un 0 si no es pot determinar.

Participant	Intervenció	Llengua	Convergència
Carlota	Fmailies q aneu dema als panellets. Com qdem??	1	
Mariona	Quanta estona durarà l'activitat? Mes o menys...	1	1
Anabel	Empezaremos a las 9	-1	-1
Carlota	Ok. Qedamos en la puerta a ls 9?? Mar va a acollida	-1	1
Lineth	Disculpen una consulta los niños tienen clases el lunes 4 de noviembre?	-1	1
Adrià	No, és festiu escolar	1	-1
Carlota	☺☺☺☺	0	0
Quima	home.... un pont per disfrutar de la família, noool???	1	0
Adrià	Amor, no m'agrada que compartim tants grups	1	1
Carlota	□□□poli bueno/poli malo???	-1	-1
Lineth	Jajajaja gracias	-1	1
Quima	☺☺☺☺	0	0
Joan	Hahahahaha □□□□□□□□□□	1	0

Taula 2. Exemple dels valors que prenen les variables en una conversa real

Resultats i anàlisi

Tries lingüístiques i convergència

A la **Taula 3** es mostren els resultats de les variables *llengua* i *convergència* de les diferents intervencions en els diferents xats. Els resultats mostren que les converses de l'àmbit escolar (AFA, portes obertes, famílies de la classe d'educació infantil) tenen un ús del català prou superior a la conversa del club esportiu. Un cop més, reiterem que l'objecte d'estudi d'aquest treball no és pas fer un estudi comparatiu, però és inevitable recordar o tenir en compte el marc institucional en què es troben les converses. Així, en l'àmbit escolar –on la llei estableix que el català n'és la llengua vehicular– trobem més converses en català, i no sembla pas casual. Més encara: dins de l'àmbit escolar, l'Associació de Famílies d'Alumnes és una entitat jurídicament formada com a associació, i institucionalment vinculada amb l'escola (més que el xat de famílies d'una classe, per exemple), i justament en el xat de la junta és on trobem un percentatge més alt d'ús del català. Insistim en el fet que no podem concloure res, però el marc teòric de la sociolingüística catalana apunta a aquesta correlació.

Els resultats de la **Taula 3** també mostren que en aquells xats on hi ha un ús més alt del català, les converses són més convergents. Fins a cert punt, té sentit (al límit, si el 100% de converses són en una llengua, no hi hauria divergència en la tria lingüística). Però caldrà estudiar a fons la relació entre aquestes dues variables, que és el que ens proposem en els propers apartats.

Conversa	% català	% castellà	% convergents	% divergents
AFA escola	85,13	6,47	75,25	9,17
Portes obertes	67,37	20,02	55,05	21,62
Famílies d'educació infantil	61,54	23,32	48,20	22,91
Club esportiu	39,09	43,62	47,73	20,16

Taula 3. Percentatges de llengua i convergència en cada conversa

Càlcul de la covariància

Un cop aclarit com hem quantificat les variables *llengua* i *convergència*, i quina és la seva incidència en els xats estudiats (**Taula 3**), tractarem d'esbrinar quina és la relació entre elles. Per tal de fer això, calcularem la covariància. Expliquem tot seguit què és la covariància i per què la calculem.

La covariància és una mesura estadística que expressa el grau de variació conjunta de dues variables. Si quan una variable augmenta, l'altra també, llavors diem que hi ha una covariància positiva. Si, en canvi, quan una variable disminueix l'altra augmenta, la covariància serà negativa. Si val zero, voldrà dir que no hi ha relació entre les variables. Sovint, en ciències socials, es fa referència a la *correlació* entre dues variables; són dos conceptes molt imbricats (el coeficient de relació es calcula a partir de la covariància) però hem considerat més oportú parlar de covariància que no pas de correlació, perquè els valors numèrics que hem donat a les variables (-1, 0, 1) no tenen relació amb cap quantitat mesurable, i el coeficient de correlació té poc sentit si no esperem una relació lineal.

En el nostre cas, una covariància positiva implicaria que la variable *llengua* tendeix més a ser positiva (+1) quan la variable *convergència* ho és (+1), i tendeix a ser negativa (-1) quan ho és la variable *convergència* (-1). En el cas que estudiem, això implicaria que emprar català es (co)relacionaria amb acomodar-se a l'interlocutor, i parlar castellà, amb divergir-ne. Una covariància negativa implica el contrari. Una covariància de 0 voldria dir que no hi ha cap relació entre *llengua* emprada en una intervenció i la *llengua* de la intervenció anterior.

Matemàticament, la covariància de dues variables és la mitjana del producte de desviacions de cada variable respecte a la mitjana. La covariància entre dues variables x i y , que definim com $Cov(x,y)$, es calcula:

$$Cov(x,y) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$$

On n és la mida de la mostra, i les mitjanes de les variables x i y es designen per \bar{x} i \bar{y} . Així, si un valor x_i és inferior a la mitjana \bar{x} , $(x_i - \bar{x})$ tindrà un valor negatiu. Si

quan això s'esdevé, y_i també té un valor inferior a la mitjana \bar{y} , $(y_i - \bar{y})$ també tindrà un valor negatiu, de manera que la seva multiplicació serà positiva. Passarà el mateix quan x_i i y_i estan per sobre de llurs mitjanes: el producte serà positiu.

Per tal de procedir amb aquests càlculs, primer caldrà calcular les mitjanes de les variables *llengua* i *convergència*. Quin significat tindrien aquestes mitjanes? En el cas de la variable *llengua*, una mitjana de 0 implicaria igualtat entre les converses en català i castellà, una mitjana 1 implicaria que totes són en català; i una mitjana de -1, totes en castellà. Quant a la mitjana de la variable *convergència*, una mitjana de 0 implicaria que hi ha tantes converses convergents com divergents; una mitjana de 1 implicaria que totes les converses són convergents; i -1, totes divergents.

Conversa	Llengua mitjana	% català	% castellà	Convergència mitjana	% convergents	% divergents	Covariància llengua-convergència
Junta de l'AFA	0,78	85,13	6,47	0,66	75,25%	9,17	0,208
Portes obertes escola	0,47	67,37	20,02	0,33	55,05%	21,62	0,247
Famílies d'educació infantil	0,38	61,54	23,32	0,25	48,20%	22,91	0,219
Club esportiu	-0,02	39,09	43,62	0,27	47,73%	20,16%	-0,008

Taula 4. Llengua i convergència de les converses: mitjana i covariància

A la **Taula 4** podem veure els resultats de les mitjanes de les variables estudiades i de la corresponent covariància. Podem observar que, a mida que augmenta l'hegemonia de converses en català, també augmenta la covariància de la llengua i la convergència. Per exemple, en el club esportiu, la covariància és pràcticament 0: això significa que no hi ha, de mitjana, cap relació entre la llengua d'una intervenció (català, castellà o no identificada) i la llengua de la intervenció a la qual respon. A mida que el català esdevé més majoritari, apareix una covariància positiva. Una

covariància positiva relacionaria l'ús del castellà amb la divergència, i l'ús del català amb la convergència.

Tanmateix, aquesta covariància positiva pot ser causada per la pròpia distribució estadística: si en un xat el 85% de converses són en català, això implica que si algú parla en català (llengua = +1) probablement estarà convergint (convergència = +1) mentre que si parla en castellà (llengua = -1) probablement estarà divergint de la conversa anterior (convergència = -1). Al contrari, en un cas límit, si el 100% d'intervencions al xat fossin en català, el 100% de converses serien convergents. Necessitem una anàlisi més detallada, que ens porti a escatir si hi ha alguna mena de relació més profunda entre aquestes variables. ¿Hi ha convergència i divergència perquè les dues llengües s'alternen a la conversa, de forma *aleatòria* i proporcional a la seva presència, o bé hi ha alguna altra raó? Això és el que tractarem d'esbrinar al següent apartat.

Casualitat o acomodació?

En matemàtiques, la *probabilitat* és una mesura del nostre desconeixement a partir de *mons possibles*. Per exemple, quan llancem un dau, és molt difícil calcular la trajectòria que farà, com rodolarà i com rebotarà, un petit canvi en les condicions inicials (per exemple, en la velocitat que el llancem, o l'alçada) canvia completament el resultat. Encara que *teòricament* es pugui calcular de forma determinista, a la pràctica, resulta aleatori per a nosaltres.

Tanmateix, sí que tenim una informació que acota els resultats: sabem que el dau és simètric, i que té sis cares, i que totes les trajectòries acabaran en una cara cap amunt. Així, per a un dau de sis cares, plantejem sis universos possibles: un per a cada cara boca amunt, i la probabilitat que surti, per exemple, un 3, és la fracció de l'univers on surt un 3, i el total d'universos possibles: $\frac{1}{6}$. Com més gran sigui aquest nombre, hi haurà més universos possibles on s'esdevé el fenomen que estudiem. Si la probabilitat és 1, vol dir que aquell succés s'esdevindrà en tots els universos

possibles: és *segur*. Anàlogament, si la probabilitat és 0, vol dir que aquells succés no s'esdevindrà mai: és impossible.

Aquest càlcul senzill el podem fer perquè sabem quantes cares té el dau i quins números hi surten. Ara imaginem que tenim un dau que no sabem quantes cares té, i volem saber la probabilitat de treure un 3. En un cas així, no podem calcular la probabilitat *a priori*, però sí que podem fer-ho *a posteriori*: recreant aquests mons possibles. Això és, bàsicament, el que fa l'estadística: tirar els daus molts cops, i d'allà deduir-ne les cares.

La llei dels grans nombres (Sanz, 1999) ens diu que, si repetim un experiment aleatori moltes vegades, acabarem observant una regularitat. En estadística es defineix la freqüència relativa d'un esdeveniment com el quocient entre el nombre d'èxits (de resultats on succeeix el que volem) i el nombre total d'intents. Per exemple, si llancem una moneda equilibrada 10 vegades i surten 5 cares, la freqüència de l'esdeveniment *cara* és $\frac{5}{10} = 0,5$.

Així, si no sabem quantes cares té un dau no podem calcular, com hem fet abans, els *universos possibles*, però podem recrear-los: llançant un dau moltes vegades. Si la probabilitat que surti –per exemple– un tres és $\frac{1}{6}$ i llancem el dau 60 vegades, és força possible que aproximadament 10 surti un tres. Si el llancem 6000 vegades, el nombre de tresos serà molt pròxim a 1000 (una sisena part). Com més vegades el llancem, la freqüència relativa s'acostarà més i més a la probabilitat. Les persones no són daus ni monedes, el nostre cervell no té un nombre conegut de cares que indiquin si parlarem una llengua o una altra, de manera que si volem estudiar algun aspecte de la conducta humana com la tria lingüística, ho esbrinarem amb l'estadística (*a posteriori*).

Analitzem un dels nostres exemples, aplicable a tots els altres: comentem els resultats de la conversa del club esportiu. D'aquell xat, la freqüència relativa del castellà és 0,43 (43% de converses són en castellà) i la del català, 0,39. La suma no és 1, perquè hi ha intervencions que són emoticones, o que el detector ha classificat com *altres*. Per començar, considerem només les intervencions classificades com a català o castellà. Això implicarà estandarditzar els resultats. La nova freqüència

relativa serà el quocient entre la freqüència relativa de converses en castellà, i la suma de la freqüències relatives de català i castellà.

$$f_{es}^{norm} = \frac{0,43}{0,43 + 0,39} = 0,5244$$

Aquest nombre ens diu que, de les intervencions que estan classificades en una llengua, el 52,4% són en castellà. Si repetim el càlcul per al cas del català, veurem que el 47,6% de converses són en català.

Com que hem dit, la freqüència relativa acabarà acostant-se a la probabilitat. Així, podem dir que, si rebem un missatge de Whatsapp de la conversa del club esportiu, i aquest missatge és en una llengua identificable, la probabilitat que sigui en castellà és de 0,5244, i 0,4756 que sigui en català.

Quan tenim dos successos independents, la probabilitat que s'esdevinguin l'un i l'altre és la multiplicació de probabilitats; per exemple, llançant un dau dues vegades, la probabilitat de treure un tres, i en una segona tirada altre cop un tres, és $p = \frac{1}{6} \cdot \frac{1}{6} = \frac{1}{36}$. En canvi, la probabilitat de treure un tres o bé un quatre en una tirada es calcula com la suma de probabilitats $p_{3 \text{ o } 4} = \frac{1}{6} + \frac{1}{6} = \frac{1}{3}$

En el cas de les converses, suposem per un moment que les intervencions són aleatòries: la gent empra català o castellà segons preferències individuals, sense que la llengua que ha emprat l'interlocutor anterior li afecti gens ni mica. Això suposa que, si hi ha un 47,6% d'intervencions en català, aquestes es repartirien aleatòriament al llarg de la conversa, no s'agruparien de forma especial.

Si expressem això en nombres, la probabilitat que una intervenció sigui en català i convergent seria $(0,4756)^2$: la probabilitat que una intervenció sigui en català i que la immediatament anterior també ho sigui. La probabilitat que sigui en castellà i convergent serà $(0,5244)^2$. Per tant, la probabilitat que, en general, una intervenció sigui convergent serà la suma: $(0,4756)^2 + (0,5244)^2 = 0,5015$.

El que ens proposem és comparar els resultats de convergència i divergència que tenim *a priori*, amb els que trobem a la pràctica. En les converses, podem comptar quantes intervencions són convergents, quantes són divergents, i quantes no estan

identificades. Altre cop, renormalitzem (és a dir, comptem només aquelles converses que són convergents o divergents, i les no identificades les exclouem) i obtenim la probabilitat *a posteriori* de convergència. A la **Taula 5** mostrem els resultats per a totes les converses.

Conversa	% català	% castellà	% Convergència a priori	% Convergència a posteriori	% Divergència a priori	% Divergència a posteriori
Junta de l'AFA	92,93	7,07	86,86	89,13	13,13	10,87
Portes obertes escola	77,09	22,91	64,68	71,80	35,32	29,20
Famílies d'educació infantil	72,52	27,48	60,14	67,78	39,86	32,22
Club esportiu	47,26	52,74	50,15	70,30	49,85	29,70

Taula 5. Comparació entre la convergència esperada i la trobada empíricament

Aquesta taula compara la convergència que esperaríem trobar –és a dir, el que trobaríem si les converses en català i castellà es distribuïssin aleatòriament– amb la convergència real, que com hom pot comprovar, és superior. Els resultats mostren un augment considerable de la convergència observada respecte de la que tindriem si la distribució de converses fos aleatòria. Continuant amb l'exemple del club esportiu: la probabilitat que una intervenció presa a l'atzar fos convergent era del 50,15%. A la pràctica, trobem un percentatge molt més alt (70%). En el cas del xat de les famílies de la classe d'educació infantil, esperaríem un 60,14% de converses convergents, i en trobem un 67,78%. A mida que augmenta la proporció de parlants de català en la conversa, augmenten les probabilitats de convergir –com s'ha explicat adés–. Però en tots els casos, trobem **sistemàticament una convergència lingüística superior a la que caldria esperar si les interaccions fossin aleatòries i no seguissin cap patró de comportament.**

Això implica que la convergència no respon només a la concomitància d'intervencions en la mateixa llengua (més o menys probable segons la proporció de cadascuna) sinó **a un mecanisme real d'acomodació a l'interlocutor**: la llengua emprada pels parlants depèn també de la que ha emprat l'interlocutor. És una de les hipòtesis de partida i el primer dels objectius que ens havíem marcat. Amb aquests resultats, constatem l'existència d'aquest mecanisme, i legitimem el nostre marc teòric.

Tanmateix, no ens conformem amb això. Volem intentar escatir si aquesta acomodació té un sentit privilegiat: si es dona més en els parlants d'una llengua o en els d'una altra. Lògicament, la nostra anàlisi tindrà una limitació, i és que no comptem amb converses on el castellà sigui hegemònic. Un cop més, insistim en la modèstia dels objectius del nostre treball: estem aplicant unes eines d'anàlisi a les situacions reals que hem pogut observar, i estem trobant-ne explicacions tant quantitativament com qualitativa.

Sentit de l'acomodació lingüística

Per tal de veure si hi ha un sentit privilegiat –és a dir, per esbrinar si són els catalanoparlants o els castellanoparlants més o menys proclius a canviar de llengua amb l'interlocutor– farem els càlculs següents.

Continuem amb l'exemple del club esportiu (exemple intercanviable per qualsevol altre). Com hem assenyalat, la probabilitat que una intervenció presa a l'atzar de la conversa de Whatsapp del club esportiu sigui en castellà és 0,5273. La probabilitat que una intervenció sigui convergent és de 0,5015. Estem parlant de dos *esdeveniments*: d'una banda, l'esdeveniment *que algú participi a la conversa en castellà* i, de l'altra, l'esdeveniment *que la resposta a la intervenció sigui en la mateixa llengua*. Si aquests dos esdeveniments fossin *independents*, la probabilitat seria el producte de probabilitats, $0,5273 \cdot 0,5015 = 0,2645$. Això vol dir que, *a priori*, si realment són independents, caldria esperar que un 26,45% de les converses fossin en castellà i convergents. Realment, hi haurà un 26% d'intervencions en

castellà i convergents? Hem mesurat quantes intervencions compleixen aquestes característiques, per a les diferents tries lingüístiques i en els diferents xats. Els resultats es mostren en la **Taula 6**, en percentatges:

Conversa	Català i convergent		Català i divergent		Castellà i convergent		Castellà i divergent	
	% Esperada	% Real	% Esperada	% Real	% Esperada	% Real	% Esperada	% Real
Junta de l'AFA	80,72	87,58	12,21	5,40	6,14	1,54	0,93	5,5
Portes obertes escola	49,86	62,23	27,23	14,00	14,81	9,57	8,09	14,20
Famílies d'educació infantil	43,61	56,50	28,91	16,51	16,53	11,28	10,95	15,71
Club esportiu	23,70	32,72	23,56	13,94	26,45	37,58	26,29	15,76

Taula 6. Diferència entre la convegència esperada a priori i la trobada empíricament en les diferents converses

Veiem que, en el cas del club esportiu, la convergència real no és del 26,45% com esperàvem, sinó del 37,58%. En el cas del català en la conversa del club esportiu, s'esperava una convergència del 23,70%, i trobem un 32,72%. Per tant, en aquest xat –el més igualat en termes de tria lingüística– trobem que trobem més convergència de la que esperaríem a priori, tant per les intervencions en català com per aquelles en castellà. De forma complementària, la divergència és menor de la que s'esperaria a priori –per exemple, esperaríem un 23,56% de converses en català divergents, i només en trobem un 13,94%.

Això implicaria que les converses en català fomenten respostes en català, i les converses en castellà fomenten respostes en castellà. A l'apartat **Anàlisi qualitativa de les converses** veurem exemples d'això.

Continuant a la **Taula 6**, podem veure que en les altres tres converses de l'àmbit escolar (junta de l'AFA, portes obertes, classe d'educació infantil) les converses en

català són més convergents del que s'esperaria a priori, mentre que les converses en castellà són més divergents. Per exemple, en el cas de les famílies la classe d'infantil, un 43,61% de les intervencions s'esperaria que fossin en català responent a intervencions en català; però el percentatge real augmenta fins al 56,50%; i de manera complementària, el percentatge d'intervencions en català i divergents són inferiors (16,51%) als esperats (28,91%). Tanmateix, en castellà, passa a l'inrevés. Hom esperaria un 16,53% d'intervencions en castellà i que convergeix al castellà de la intervenció anterior, i a la pràctica se n'observa un 11,28%. De forma complementària, les divergents reals augmenten (15,71%) respecte les esperades (10,95%). Aquest fenomen també l'observem en els grups de conversa de les portes obertes i de la junta de l'AFA –on el català és majoritari–.

Per tant, constatem que les intervencions en català dels grups de conversa estudiats tendeixen a ser més convergents, mentre que les converses en castellà tendeixen a ser més divergents (sempre respecte de la situació en què la llengua d'una intervenció fos independent de la llengua en la interacció anterior). Aquest fet coincideix en que l'augment es dona en aquells grups de conversa on el català és majoritari. Un cop més, no ens precipitem a traure conclusions, atès que no tenim converses on el castellà sigui hegemònic –una situació, d'altra banda, habitual al Principat–.

Aquest fet és compatible amb dues explicacions, també compatibles entre elles. **D'una banda, podem anticipar una explicació més general: la convergència es produeix en favor de la llengua majoritària en la conversa.** En el cas de la conversa del grup esportiu, on hi ha percentatges semblants d'ambdues llengües, efectivament trobem acomodació, tant en una llengua com en una altra. En les converses on el català és majoritari, hom troba més acomodació en aquesta llengua. La presència del català és prou majoritària com perquè la majoria d'intervencions en castellà siguin divergents.

D'altra banda, cal esbossar una hipòtesi més local, i per tant, més relacionada amb els rols del català i el castellà en el barri de Sants i en l'escola. El català és una llengua minoritzada respecte del castellà, fet que implica que hi ha persones que *no tenen necessitat* de saber-lo parlar i escriure, mentre que els catalanoparlants sí que tenen *l'obligació legal* de saber castellà. Però en el cas de l'escola, atès que

institucionalment el català se'n considera la llengua vehicular, els parlants de català poden mantenir-hi l'ús fins i tot davant d'un interlocutor castellanoparlant i els castellanoparlants poden optar per intervenir en català en la conversa. Les dades que trobem nosaltres en les converses són compatibles amb un ús hegemònic del català en l'àmbit escolar, combinat amb la presència de persones que no el saben escriure i que empren el castellà, no perquè la conversa sigui en castellà (que seria un ús convergent) sinó perquè és majoritàriament en català i no s'hi saben acomodar (ús divergent).

En l'apartat **Anàlisi qualitativa de les converses**, analitzarem alguns usos particulars d'una forma més qualitativa.

Anàlisi qualitativa de les converses

Per tal de plasmar i exemplificar el fenomen que estudiem, seleccionarem alguns exemples de convergència i divergència que hem trobat en les converses, per tal de fer-ne una anàlisi de tipus qualitatiu. Ens referirem als participants amb noms anonimitzats. En aquesta secció pretenem descriure i comparar algunes de les dinàmiques que considerem més rellevants segons la conducta del parlant, i també en funció del xat (context) on les trobem.

Un dels tipus de divergències més esperats és la dels castellanoparlants habituals que empren el castellà perquè no saben escriure en català (malgrat que en tenen, com demostren amb la continuació de converses en català, un coneixement passiu). Davant d'aquest fet, hi ha persones que s'havien expressat en català anteriorment, i a continuació ho fan en castellà. Tenim l'exemple de la Anabel, de la conversa de la classe de famílies d'educació infantil que intervé sempre en castellà. Davant d'aquest fet, persones que havien intervingut en català, convergeixen al castellà d'Anabel just després de la seva intervenció, com la Carlota:

Carlota: Genial! Moltes gràcies!

Amanda: Nosaltres no podem confirmar... Tindrem amics de fora

Carlota: Sense problema! Si podeu ja sabeu on serem [icona]

Francisco: Nosaltres també ens apuntem!

Carlota: Apa!!! Gràcies!!! [icones]

Francisco: [icones]

Anabel: Ala la primera de 4 años no?? Que mayor!!!

Carlota: Sii la mayor!!! Si estais ya sabens donde ir a pasar un buen rato [icona]

Tenim un altre exemple similar, com el del Francisco, també del xat de la classe d'educació infantil, que empra el català quan és la llengua de la conversa, però quan algú participa en castellà, hi convergeix.

Adrià: Hola! Avui hi ha Consell Escolar, és un òrgan de representació al marge de l'AFA però gent de la junta hi va. Diuen que s'hi poden comentar les queixes que tinguem de menjador.

Mariona: Gràcies! Cada quan es fa el consell escolar?

Francisco: Es la junta del afa els k i van??

Anabel: Son padres representantes del consejo escolar. Se renuevan por votación cada 2 años creo

Francisco: Gracias

Però també hi ha catalanoparlants habituals que mantenen la llengua, fins i tot en situacions en què aquesta és divergent: ja hem assenyalat que l'escola catalana pot representar un espai de *seguretat* per a aquests parlants. Aquí tenim l'exemple de la Quima, preferentment catalanoparlant, que manté el català quan la conversa és en castellà:

Anabel: Como vais? Todos los peques bien?

Rosa: Sí estamos bien, merci!! Resistiendo jejeje! [icones]

Quima: Exacte! Resistint!

Aquesta seguretat que dona la institució no implica que aquests catalanoparlants no convergeixin mai a un interlocutor castellanoparlant. Hem vist com la Carlota sí que hi convergeix i alguns, com la Quima, convergeixen puntualment al castellà si intueixen que alguna cosa no s'ha entès, com veiem a l'exemple següent:

Quima. El Jordi tampoc ha dit res de padrins

Laura: Si és una nena de la classe!

Quima: Aaah doncs són molt amics hahaha perdoneu, encara no em sé els noms de tots/es

Anabel: [icona]

Irene: em sembla molt bona idea Anabel!

Carlota: Totalmente de acuerdo Anabel [icona]

Maria: A ver si me he enterado bien, el viernes se puede ir a la hora del comedor y la “siesta”?

Quima: No sé si durante la siesta, però supongo q hasta q se pongan a dormir

De vegades, trobem participants que estan en més d'un grup de Whatsapp. És particularment interessant el cas del Toni, que intervé en el xat de les portes obertes, i també en la Junta de l'AFA. En el cas del xat de les portes obertes, observem que en Toni convergeix a la llengua de l'interlocutor, sigui quina sigui:

David: Y es en horario escolar, no?

Toni: En la web del cole hay documentos del afa con extraescolares del 2018

Toni: No sé si se llegaron a materializar...

Joan: Hola a tots, sóc el Joan, el pare de la Tina que farà p3.

Toni: Jo el Toni, pare de l'Isma que començarà P3

Observem, per contra, que en la junta de l'AFA, en Toni manté el català fins i tot quan l'interlocutor parla castellà. Això reforça la nostra premissa que el grau de vinculació amb la institució reforça el paper del català com a llengua predominant:

Quima: Avui de beguda de dinar tota la canalla tenia un got de fanta

Anabel: 😊😊😊. Nosotros tampoco le habíamos dado nunca..... y la fanta que tiene que ver con la comida francesa????

Toni: Cine, fanta. Falten les patates fregides i ja tenim projecte educatiu

En el cas concret de la conversa de la junta de l'AFA, on hi havia més convergència cap al català, s'han seleccionat les converses que són en castellà, i s'observa que aproximadament el 50% corresponen a la mateixa persona –Anabel– mentre que l'altre 50% són altres persones, sovint interactuant amb Anabel. Això reforça la idea que havíem assenyalat en l'apartat anterior: la divergència de moltes converses en castellà es produeix quan, en un xat on es manté el català de forma hegemònica, hi ha un interlocutor que no sap, no vol o no se sent còmode escrivint-lo, i manté el castellà.

Així, l'anàlisi qualitativa de les converses de l'àmbit escolar permet apuntalar la hipòtesi que el català és llengua de convergència tant pel percentatge d'ús en aquell xat com per la vitalitat etnolingüística que té en aquest context, i el castellà hi apareix sovint com a llengua de divergència perquè l'empra, en bona part, gent que no usa mai el català (possiblement perquè no en sap, o perquè se sent prou insegura o incòmoda per a usar-lo) i divergeix sistemàticament (possiblement perquè se sent prou segura o confiada a fer-ho en una llengua hegemònica en altres camps socials).

La vitalitat etnolingüística és un factor que podria explicar per què es convergeix més al català en àmbits on els parlants se senten a l'empara d'una institució –com és l'AFA, o l'escola– que no pas en d'altres –com el club esportiu, que analitzarem a continuació–. Això també lligaria amb la teoria de Tajfel i Wilkes (1963, apud Giles *et al.*: 1977) segons la qual, quan els parlants senten l'empara d'un grup on pertanyen (institucional, ètnic, religiós, cultural...) tendeixen a mantenir i reforçar la pròpia identitat lingüística, mentre que quan el factor *identitat grupal* es desdibuixa, la

tendència és a convergir a l'interlocutor. Com s'ha explicat a la secció **Vitalitat etnolingüística i identitat social** els parlants es comporten diferent si interactuen com a individus o si ho fan com a membres d'un grup (Sorolla,2016:20).

Tot seguit, abordem les converses del club esportiu, on la convergència trobada és sistemàticament superior a la que esperariem a priori, tant en català com en castellà (vegeu **Sentit de l'acomodació lingüística**). Tal com hem assenyalat, això implicava que les intervencions en català fomentaven respostes en català; i les intervencions en castellà, respostes en castellà. Il·lustrem aquesta dinàmica amb el següent fragment, a tall d'exemple. En Jordi empra el català quan parla amb el Ramon, i encadenen tres línies de conversa en català. A partir de la intervenció de Dani, la conversa passa a ser en castellà, fins que Ramon s'adreça a un altra persona (Xisco) i a partir d'aquell moment la conversa torna al català:

Jordi: Pero tenim que reservar

Ramon: Que pijo ens has sortit 😊😊😊

Jordi: 🖐️ // No he estat mai // Tu com vols pizza de segona □□□□□□

Ramon: Deixa deixa. // Pq pugui estar el X, per res més 😊😊 // Té 🍷 i braves que va dir el XX

Jordi: Jajannaja

Dani: A mí me parece ok... Realmente me da igual! 😊

Jordi: Pues decidir y mañana hago la reserva

Ramon: Pero si sólo hay comida pija y cara, así no vendrá YYY!!!

Jordi: Pues dani busca i no serveix pizza. // I que alguien avise al XXX que sino Ramón no vendra

Ramon: XXX!!!! Diques algo

Robert: □

Ramon: Abans preguntaves si s'havia de pagar... Això té pinta que si

Jordi: Va ja direu

Alguns autors com Peter Auer (1998) proposen un model teòric de d'*alternança de codi*. Segons aquest enfocament, quan en comunitats bilingües hom troba una alternança en l'ús de les llengües, la principal variable que cal considerar per a explicar la conducta dels parlants és la pròpia dinàmica de la conversa en qüestió, per bé que admeten que no es poden ignorar els factors socials o culturals. La dinàmica d'alternança de llengües observada i descrita en el xat del club esportiu suggereix que es podria analitzar prenent aquest enfocament.

Per últim, cal recordar –com s'ha assenyalat a la **Metodologia**– que la tria de converses accessibles ha estat limitada, i les converses que hem analitzat són representatives d'una petita parcel·la de la realitat catalanòfona. No hem tingut accés a converses en altres àmbits amb una composició diferent (on el castellà fos molt majoritari) ni tampoc converses en altres àmbits on la vitalitat etnolingüística del català fos menor, o que no fos un espai que donés seguretat al seu ús. Converses que, d'altra banda, són molt habituals a Catalunya.

Segons l'Enquesta d'usos lingüístics de l'Idescat (2018), només el 36,1% de la població de Catalunya té el català com a llengua habitual. A Barcelona, el percentatge és davalla fins al 29,3%. Aquestes dades, juntament amb la condició, ja explicada, de minorització del català, indiquen de manera clara que la situació del català és fràgil.

El treball que aquí es presenta no pretén extrapolar una petita mostra a tota la realitat catalana: tan sols hem analitzat un nombre reduït de converses. Circumstancialment, les converses que hem analitzat pertanyien a contextos on el català tenia força vitalitat: això no demostra res ni ens ha de fer perdre de vista la vulnerabilitat en què es troben els seus parlants. En aquest treball, el que hem fet és aplicar unes teories i desenvolupar unes eines que ens han permès explicar conductes individuals i posar-les en relació amb un context social. Aquí rau, al nostre humil parer, el valor d'aquesta recerca.

Conclusions

En el treball que aquí es presenta, hem aplicat la Teoria de l'Acomodació Comunicativa (*Communicative Accomodation Theory: CAT*), així com els estudis de sociolingüística de l'àmbit catalanòfon que descriuen el català com a llengua minoritzada, per a analitzar la tria lingüística entre català i castellà. Aquest treball s'ha dut a terme en converses de Whatsapp de diferents àmbits del barri de Sants (Barcelona); un club esportiu *amateur*, i tres grups vinculats a una escola: un grup de famílies d'una classe d'educació infantil, un grup d'informació de la jornada de portes obertes, i un grup de la junta de l'associació de famílies.

Amb les eines de detecció automàtica existents, d'una banda; i esmolant, adaptant i confegint eines quantitatives pròpies, hem proporcionat un mètode per a trobar la convergència en les converses dels xats de Whatsapp i comparar-la amb la convergència que hom esperaria sense el mecanisme psicolingüístic de l'acomodació comunicativa.

Hem detectat convergència lingüística en totes les converses analitzades, això és, hem vist que, de manera sistemàtica, l'ús d'una llengua en una conversa està afavorit per la llengua que s'ha emprat en la intervenció anterior. Això valida el marc teòric de la CAT, també en les converses de Whatsapp, i ens forneix una primera conclusió interessant.

Hem observat que, en les converses on el català era majoritari (les de l'àmbit escolar), trobem més convergència en català –i més divergència en castellà– que l'esperada si la llengua d'una intervenció no condicionés la posterior. Aquest fet és compatible amb una tendència a convergir cap a la llengua majoritària de la conversa. També és compatible amb el fet que el català té un rol preeminent en l'escola catalana, i per tant s'hi tendeix a convergir. Però molta gent no el sap escriure o parlar (es tracta de la llengua minoritzada) i per tant empra el castellà amb un ús divergent (no pas perquè la conversa fos ja en castellà, que seria un ús convergent).

En la conversa del club esportiu, on la distribució de llengües és més equilibrada, i no hi havia l'empara institucional de l'escola, es detectava convergència lingüística

de forma prou sistemàtica per a les dues llengües: intervenir en una llengua fomenta que la conversa continuï en aquella llengua.

Finalment, com a conclusió final, hem aplicat un enfocament psicolingüístic com la Teoria de l'Acomodació Comunicativa a unes converses en un format emergent (Whatsapp). En la nostra anàlisi, hem posat aquests factors psicolingüístics en relació a la realitat sociolingüística catalana. Ens hem servit d'eines de detecció automàtica, i hem enginyat una forma de trobar l'acomodació lingüística, de quantificar-la i d'explicar-la segons el percentatge d'ús de la llengua i segons el context de la conversa.

Bibliografia

Libres i articles

Auer, P. (1998). *Code-Switching in Conversation: Language, Interaction, and Identity* (pàgines 1-3). London: Routledge

Bach, C. i Costa, J. (2020). Las conversaciones de wasap: ¿Un nuevo género entre lo oral y lo escrito? *Signos*, 53 (104), pàgines 568-591

Boix-Fuster, E. (1993). *Triar no és traïr. Identitat i llengua en els joves de Barcelona* (pàgina 89) Barcelona: Edicions 62.

Boix-Fuster, E. i Vila, F.X. (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana* (pàgines 11-42). Barcelona: Editorial Ariel

Danescu-Niculescu-Mizil, C., Gamon, M. i Dumais, S. (2011). Mark my words! Linguistic Style Accommodation in Social Media. *WWW '11: Proceedings of the 20th International Conference on World Wide Web* (pàgines 745-754). Hyderabad, Índia: ACM

Danescu-Niculescu-Mizil, C., Lee, L., Pang, B. i Kleinberg, J. (2012). Echoes of Power: Language Effects and Power Differences in Social Interaction. *WWW '12: Proceedings of the 21st International Conference on World Wide Web* (pàgines 699-708) Lió, França: ACM

Doyle, G., Yurovsky, D i Frank, M. (2016). A Robust Framework for Estimating Linguistic Alignment in Twitter Conversations. *WWW '16: Proceedings of the 25th International Conference on World Wide Web* (pàgines 637-648). Montreal: ACM

Dragojevic, Marko; Gasiorek, Jessica i Giles, Howard (2016). Communication Accomodation Theory. *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication*. EUA: John Wiley and Sons

Fishman, J. A. (1972). *The Sociology of Language. An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society* (pàgina 93). Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers

Galindo, Mireia & Vila, F. Xavier. (2009). Els factors explicatius dels usos lingüístics informals entre l'alumnat català: llengua inicial, xarxes socials, competència i llengua vehicular d'ensenyament. *Noves SL.: Revista de sociolingüística*, ISSN 1695-3711, N.º. 1

Giles, H., Bourhis, R.Y. i Taylor, D.M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. (pàgines 307-348). Londres: Academic Press.

Ninyoles, R. L. (1989). *Estructura social i política lingüística* (pàgina 58). València: Edicions Bromera.

Sanz, Marta (1999). *Probabilitats* (pàgina 165). Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona

Sorolla, N. (2014). Els catalanoparlants, els diglòssics i els monolingües. Grups sociolingüístics a la Franja. *Revista de Llengua i dret* núm 61 (pàgines 87-122). [En línia]: <http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/10.2436-20.8030.02.56>> Consultat el 19/12/2020

Sorolla, N. (2016). *Tria de llengües i rols sociolingüístics a la Franja des de la perspectiva de l'anàlisi de xarxes socials*. Universitat de Barcelona, Barcelona. <http://www.tdx.cat/handle/10803/373905>> Consultat el 20/05/2021

Thakerar, J.N, Giles, H. i Cheshire, J. (1982). Psychological and linguistic parameters of speech accommodation theory. C.Fraser i K.R.Scherer (editors), *Advances in the social psychology of language* (pàgines 205-255). Cambridge (Regne Unit): Cambridge University Press

Wei, Li (2000). *The Bilingualism Reader* (pàgina 16) London: Routledge.

Pàgines web

Ajuntament de Barcelona (2019). Lectura del Padró Municipal d'Habitants <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2019/07/Poblaci%C3%B3_BCN_2019.pdf> Consultat el 05/05/2021

Idescat (2018). *Enquesta d'usos lingüístics de la població.* <<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp>> Consultat el 07/05/2021

Documents jurídics

Constitució Espanyola, article 3 (1978)

Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya (BOE 172 i DOGC 4680, tots dos del 20 de juliol, i suplement núm. 16 del BOE en llengua catalana, de 21 de juliol)

Llei 12/2009, de 10 de juliol, o Llei Catalana d'Educació (LEC), DOGC núm. 5422 (2009)

Sentència 31/2010 de 28 de juny de 2010 (referent al recurs d'inconstitucionalitat de l'Estatut de Catalunya). (BOE núm. 172, de 16 de juliol de 2010).